

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертационен труд

За присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Област на висше образование: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.1. Теория и управление на образованието

Докторска програма: Управление на образованието

От доц. д-р Йонка Петрова Първанова - Софийски университет „Св. Климент Охридски“

На тема: **ИНТЕГРИРАНЕ НА ЛИЦА С ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ КЪМ
УЧИЛИЩНАТА СИСТЕМА СЛЕД ДОПЪЛНИТЕЛНА ПЕДАГОГИЧЕСКА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

Разработен от: Рут Розенщром

1. Данни за дисертацията и автореферата.

Представеният дисертационен труд е разработен в общ обем от 234 страници, от които 175 страници основен текст. Включва увод, три глави, използвана литература и приложения. Използваната литература включва достатъчен по обем източници, на английски език и на иврит. В приложенията е поставен използвания изследователски инструментариум.

В увода на дисертацията докторантката убедено и последователно полага основите на своето изследване, като обосновава актуалността на разглежданата проблематика. Въпросът за набиране, задържане и развитие на учителите е от особено значение за всяка една образователна система и Израел не прави изключение в това отношение. Търсеното на пътища не само за повишаване на количеството, но също така и за повишаването на качеството на педагогическите специалисти налага създаването и интегрирането на разнообразни пътеки и модели за обучение на специалисти от различни сфери, които имат желание и могат да се вляят в училищната система.

В увода ясно са поставени обектът и предметът на изследването, които дефинират отправните точки на изследователската рамка. Целта на изследването е малко неясно формулирана, макар че дава представа за основните резултати, които докторантката очаква да постигне в своята работа. Поставен е основен изследователски въпрос, който е декомпозиран на няколко отделни подвъпроса, ако могат да бъдат наречени така, свързани с мотивацията за насочване към учителската професия на хора от други професионални сектори, характеристиките на процеса по включване и интегриране в училищната система и степента на задържане на тези специалисти в нея.

Подбраната методика на изследването е адекватна на поставените цели и задачи и посредством получените резултати докторантката дава заявка, че „изследването ще проектира и предложи оптимален модел за осигуряване на учители след професионална преквалификация, който ще позволи на обучаващите институции да подготвят и внедряват в образователната система нови учители, като отчитат и използват техния специфичен професионален опит и уникални нужди“ (стр. 17 от автореферата, стр. 6 от дисертацията).

Първата глава на дисертационния труд задава теоретичните параметри на изследването, като очертава основните въпроси и парадигми, в контекста на които се анализират поставените изследователски въпроси и темата на самата дисертация. Задълбочено и с разбиране са представени различните аспекти от въпроса за преквалификацията и интегрирането в училищната система на лица с висше образование в различни области след подходящо обучение. Докторантката демонстрира ясен системен подход към проблема и добро разбиране на изследваната проблематика. В рамките на главата са разгледани въпроси, свързани с недостига на учители в световен план и в Израел, разнообразни подходи за справянето с този недостиг, като специално внимание се обръща именно на моделите, свързани с т.нар. „кратък маршрут“ за придобиване на педагогическа квалификация на лица, които имат професионален опит в други обществени сектори.

Интерес представлява добрият и смислен анализ на учителската позиция през призмата на два основни похода: от една страна - учителството като професия, с дългосрочна реализация, стабилни характеристики и устойчивост в подготовката и от друга страна - учителството като роля/позиция, който подход по-скоро възприема учителската дейност като набор от функции и отговорности. На основата на този анализ докторантката адекватно

и с разбиране представя и основните противоречия между „традиционния“ път за подготовка на педагогически кадри (особено в Израел) и „алтернативните“ модели, предлагащи кратка и бърза (понякога недостатъчно добра) преквалификация.

С особена острота и внимание в главата е поставен и въпроса за качеството на учителския състав, който съпътства „количествения проблем“. Въпросът, който докторантката поставя е не само за осигуряване на достатъчно учители, но и за осигуряването на такива, които са носители на висок социален и културен капитал, способни да вдъхновяват, мотивират и развиват учениците и да постигат по-високи резултати в своята дейност.

Втора глава на дисертацията е твърде кратка (само три страници), като описва дизайна и методологията на емпиричното изследване. Удачно би било тя да е част от сегашната трета глава, в която са представени резултатите, като трудът не би загубил от едно подобно реструктуриране. Избрания подход за емпиричното изследване е удачен за поставените цели и изследователски въпроси, като комбинира качествен и количествен метод за проучване. Докторантката е провела интервюта с пет учители, преквалифицирани в рамките на програма за преквалификация. На основата на интервютата е конструиран въпросник, свързан с основни параметри от подготовката, дейността и мотивите на преквалифицирани висшисти в училищната система, като анкетирането е осъществено със 100 подобни учители. Реализирано е и интервю с петима директори, в чиито училища има назначени подобни учители.

Дизайна на изследването би бил по-ясен и би спечелил, ако тук бяха упоменати основните променливи или аспекти, за които се търси информация в рамките на емпиричното проучване. Те могат имплицитно да бъдат открити в третата глава при представянето на резултатите и тяхното обобщение, но извеждането им предварително тук значително би подобрило изследователския дизайн.

В третата глава на дисертацията докторантката представя обстойно получените резултати от емпиричното проучване. Емпиричните данни са онагледени с графики, които обаче биха могли сериозно да се подобрят, така че реално да дават възможност да се онагледят ключови тенденции в получените отговори. Представянето на резултатите започва с данните от проведеното анкетно проучване, като въпросите в анкетната карта са

представени последователно и с подробно описание на статистическите данни за отговорите на всеки от тях. Този подход, по-скоро тип „изброяване“ не дава възможност да се види гледната точка на самата докторантка и нейният анализ и интерпретация на получените резултати в контекста на поставените в дисертацията изследователски въпроси. По подобен начин са представени и резултатите от проведените интервюта с петима преквалифицирани учители, които следват данните от анкетирането. Логиката на описания във втора глава изследователски подход навежда на очакването на първо място да се представят и анализират данните от интервютата с учителите, като на тяхната основа се очертаят и параметрите, залегнали в анкетното проучване.

Липсва описание и анализ на резултатите от заявеното и в увода, и във втора глава, интервюиране на директори, в чиито училища има назначени учители, преминали през подобна преквалификация.

Реалният анализ на резултатите от емпиричното изследване се вижда в **заключението**, което е почти 30 страници. В него задълбочено и последователно са обобщени мотивите на преквалифицираните учители за избор на учителската професия, като са очертани както вътрешните, така и външни групи мотиви. На базата на данните от анкетирането и интервютата с учителите са обобщени и представени и основните трудности и предизвикателства в процеса на интегрирането и задържането на подобен тип педагогически специалисти в образователната система. На финала са очертани и основните фактори за задържането им в системата като: приобщаване към организационната култура, осигуряване на пълноценна и адекватна обратна връзка и подкрепа, разбиране на трудностите, с които те се сблъскват при интегрирането в училище, създаване на по-добри условия на труд и повишаване на трудовите възнаграждения, както и създаване на усещане за професионална автономия и възможност за участие във вземането на решения в училище.

Авторефератът отразява правдиво структурата и съдържанието на дисертационния труд, с изключение на факта, че в т. 3. Изследователски резултати са представени частично изводи, които в дисертацията са част от последната част на дисертацията – „Заключение“ (Conclusions), но това не възпрепятства придобиването на качествена представа за основните достойнства на дисертационния труд.

2. Научни приноси.

Приемам посочените в дисертацията и автореферата научни приноси на дисертационния труд. По отношение на теоретико-приложните приноси, те произтичат от практико-приложния характер на изследваната проблематика и представляват добра и систематизирана рамка от практически насоки за подобряване на привличането, преквалификацията и задържането в образователната система на лица от други сфери на стопанския живот. Може би тяхното разполагане в контекста на посочените изследователски въпроси би дало възможност на докторантката да очертае една по-ясна и научно-обоснована рамка за бъдещо развитие на този сектор от подготовката на учителите.

3. Научни публикации.

В съответствие с изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ докторантката е представила 3 публикации, от които една в списанието на ЮЗУ и две в Journal of Business and Social Science Review. Публикациите отразяват част от теоретичната работа по дисертацията и успешно могат да служат в бъдещи проучвания по въпроса.

4. Заключение:

Представеният дисертационен труд разглежда особено наболял проблем в рамките на образователния мениджмънт. Въпросът за недостига на учители на всички нива от образователната система не е нито нов, нито непознат както на изследователите, така и на практиците. Дисертацията убедително разглежда и представя този въпрос в контекста на израелската училищна система и очертава възможни пътища за подобряване на процеса по привличане и задържане в училище на кадри с висше образование и предишен опит в други социални сфери.

Основните *положителни характеристики* на труда са:

- Избор на особено актуална тема за изследване и детайлното ѝ и системно анализиране в разнообразни аспекти в теоретичната част;
- Качествения и ангажиран анализ на длъжността „учител“ в контекста на двете противостоящи си парадигми – професия или позиция.

- Доброто разбиране на кариерното развитие, планиране и преквалификация в контекста на съвременните динамични условия на живот и променящите се изисквания и очаквания към учителската професия.
- Ясно очертаното разбиране на нуждата от повишаването на качеството на учителския състав, а не само на неговото количество.

Към дисертационния труд могат да се отправят и *някои бележки*:

- На първо място, представените в труда статистически данни за учителската професия в Израел са стари и не дават възможност да се придобие представа за сегашното състояние на пазара на труда в училищната система;
- Същата бележка може да се отправи и към значителна част от използваните източници, които в най-добрия случай са от преди 2012 година, а в някои случаи и от началото на 21-ви век. Развитието на научната мисъл в полето на същността на учителската професия и управлението на човешките ресурси в образованието дава възможност за изследване и анализ на нови парадигми като стратегическото управление на човешките ресурси, мотивационния мениджмънт и кариерното подпомагане, менторството и наставничеството в училищната система, които биха допринесли съществено за подобряване на труда.
- В третата глава на труда представянето на данните от анкетното проучване е по-скоро фрагментарно и е отделено от реалния качествен анализ и интерпретация, който е представен в частта „Заклучение“. Това затруднява разбирането на позициите на докторанта и прави по-невидими нейните възможности за качествена научна работа, която тя несъмнено притежава.
- Заявените в увода и във втора глава интервюта с директорите не са включени в анализа на резултатите.
- Липсва и заявения в целта на дисертацията модел за преквалификация и интегриране в училище на лица с друго висше образование.

В контекста на горното, към докторантката имам следните въпроси:

- На какъв етап от изработването се намира моделът, заявен в увода на дисертацията, какви елементи/части включва той и по какъв начин докторантката може да го интегрира в своята работа.
- По какъв начин резултатите от дисертацията могат да послужат за качествено стратегическо управление на човешките ресурси в образованието? Какво е мнението на директорите на училища и какви предизвикателства поставя пред тях навлизането на подобни кадри в образователната система?
- И на финала – какво е личното мнение на докторантката относно т.нар. „алтернативни програми“ за преквалификация в сравнение с традиционните академични програми в университетите? Дали те трябва да станат част от реалността с подкрепата на държавата или следва да по-скоро да обслужват индивидуални мотиви и интереси на лицата, които изявяват желание да се пренасочат към учителската професия?

В заключение може да се каже, че представения дисертационен труд притежава характеристиките на цялостно и задълбочено научно изследване по поставения проблем. Представените в него теоретични аспекти и практически измерения на проблема за преквалификацията на лица с висше образование и тяхното интегриране в училищната система като учители допринасят за по-доброто и задълбочено разбиране на проблема, а направените заключения и препоръки могат да бъдат полезни не само за образователната система на Израел, но и за други държави, включително България.

В резултат на това трудът демонстрира качествата на Рут Розенщром да планира и реализира пълноценна научно-изследователска дейност и дава основания да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 1.1. Теория и управление на образованието.

21.02.2022 г.

София

Изготвил рецензията:

/доц. д-р Йонка Първанова/